

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A OBIECTELOR DREPTULUI DE AUTOR ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

*Mariana SPATARI
Olga JACOTA-DRAGAN*

***Abstract:** Intellectual property allows us to achieve a satisfactory balance between fostering intellectual creativity efforts and ensuring the benefit of the usefulness of this creativity as much as possible. The institution of copyright becomes unknown as social relations develop in other types of activity. It is necessary to re-evaluate the normative system, the terminology used, include new institutions, exclude interpretations taken from the laws of other states, this would guarantee the moral and patrimonial rights of the authors and obtain effective protection of copyright.*

Protecția adecvată și efectivă a proprietății intelectuale este esențială pentru punerea în valoare a ideilor și a creativității umane, puse în serviciul inovației. Proprietatea intelectuală permite realizarea unui echilibru satisfăcător între două obiective: acela de a se favoriza eforturile de creativitate intelectuală și acela de a face ca societatea să poată beneficia cât mai mult de această creativitate. Proprietatea intelectuală are ca obiectiv final încurajarea inovației, favorizarea schimbului de idei și nu în ultimul rând, protejarea eforturilor creative.

Înțeleasă în diferite ipostaze, ca totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile sociale stabilite în legătură cu creația unei opere literare, artistice sau științifice, precum și ca o totalitate a drepturilor morale și materiale recunoscute de lege creatorului unei astfel de opere, instituția dreptului de autor devine necunoscută pe măsura dezvoltării relațiilor sociale specifice altor genuri de activitate. Însă, anume prin dreptul de autor se reglementează relațiile sociale, care se stabilesc între autori/licențiații acestora și alte persoane, de valorificare a operelor științifice, literare și artistice.

În acest cadru de idei, baza de drept a activității intelectuale și muncii creatoare în Republica Moldova, este constituită din Constituția Republicii Moldova și Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe (în continuare LDADC), adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 2 iulie 2010, dar care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2011.³⁹² Această lege a schimbat cadrul de reglementare a proprietății intelectuale inclus în vechea Lege privind dreptul de autor și drepturile conexe din 23 noiembrie 1994.

Procedura de înregistrare și difuzare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe este reglementată de Legea nr. 1459-XV din 14.11.2002 cu privire la difuzarea exemplarelor de opere și fonograme³⁹³, Hotărârea Guvernului nr. 89 din 10.02.2012 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la înregistrarea obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe³⁹⁴.

Procedura de valorificare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe este reglementată de următoarele acte normative:

- Hotărârea Guvernului nr. 744 din 20.06.2003 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de producere, eliberare și aplicare a marcajelor de control pe exemplare-

³⁹² Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 191-193 din 01.10.2010. Data intrării în vigoare 01.01.2011.

³⁹³ Legea nr. 1459-XV din 14.11.2002 cu privire la difuzarea exemplarelor de opere și fonograme. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 11-13/42 din 31.01.2003.

³⁹⁴ Hotărârea Guvernului nr. 89 din 10.02.2012 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la înregistrarea obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-37/114 din 17.02.2012.

le de opere și fonograme și Regulamentului cu privire la modul de înregistrare în Registrul de Stat al titularilor marcajelor de control;³⁹⁵

- Hotărârea Guvernului nr. 641 din 12.07.2001 despre tarifele minime ale remunerației de autor;³⁹⁶
- Hotărârea Guvernului nr. 774 din 13.08.1997 cu privire la taxele pentru servicii cu semnificație juridică în domeniul protecției obiectelor proprietății intelectuale.³⁹⁷

Pornind de la aceste premise de ordin normativ și științific cu referire la dreptul de autor, ne-am propus spre analiză categoriile operelor protejate de dreptul de autor.

De la bun început ținem să definim noțiunea de operă și cea de autor. Prin operă se înțelege rezultatul creației intelectuale originale în domeniul literaturii, artei și științei, indiferent de mijloacele de creare, de modul concret și de forma de exprimare, de valoarea și importanța acesteia.³⁹⁸ Prin autorul se înțelege persoana fizică prin a cărei muncă creatoare a fost creată opera. Nu se consideră autor persoana care a contribuit la crearea operei printr-un aport financiar sau organizatoric.³⁹⁹

În baza reglementărilor conținute în art. 5 alin. 2 din LDADC, autorul beneficiază de dreptul exclusiv de autor asupra operei sale, acesta rezultând din însuși faptul creării ei, oricare ar fi modul sau forma de exprimare. Nu există careva limitări ori cens de vârstă în legătură cu recunoașterea persoanei ca autor. Autorii operelor, independent de vârstă, capacitate de exercițiu dețin drepturi de autor.⁴⁰⁰ Or, pentru apariția și exercitarea dreptului de autor nu se cere înregistrarea operei, nici alt act de notificare sau alte formalități.⁴⁰¹

Totuși, autorul este în drept să înregistreze la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (în continuare AGEPI) opera sa. Paternitatea aparține persoanei, sub al cărei nume a fost publicată opera, dacă nu există alte dovezi sau până la proba contrară. Înregistrarea operei la AGEPI îi oferă autorului o protecție din partea statului în situația încălcărilor de ordin civil, contravențional sau penal.

La art. 8 alin. 2 din LDADC se prevede că „pentru a informa publicul despre drepturile sale, titularul are dreptul să folosească simbolul ocrotirii dreptului de autor, care se imprimă pe fiecare exemplar al operei și constă din trei elemente:

- a) litera latină „C” inclusă în cerc: ©;
- b) numele (denumirea) titularului drepturilor exclusive de autor;
- c) anul primei publicări a operei.”

Operând cu prescripțiile conținute în legea de reglementare a domeniului vizat, la art. 6-7, identificăm faptul că „dreptul de autor se extinde asupra:

a) operelor, indiferent de locul primei lor publicări, al căror titular al dreptului de autor este o persoană fizică sau juridică din Republica Moldova;

b) operelor publicate pentru prima dată în Republica Moldova⁴⁰², indiferent de domiciliul sau de sediul titularului dreptului de autor⁴⁰³ asupra respectivelor opere;

³⁹⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 134/805 din 01.07.2003.

³⁹⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 81-83/682 din 20.07.2001.

³⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58/625 din 04.09.1997.

³⁹⁸ Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010, art. 3.

³⁹⁹ Beleii O., Vermeiuc L. Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală: Cum se protejează dreptul de autor și drepturile conexe în Republica Moldova (Biblioteca de proprietate intelectuală). Chișinău, 2014, p. 10.

⁴⁰⁰ Интеллектуальная собственность. Краткий учебный курс. Под общей редакцией Н. М. Коршунова. Москва: Издательство НОРМА, 2006, p. 72.

⁴⁰¹ Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010, art. 5 alin. 2.

⁴⁰² Opera se consideră, de asemenea, publicată pentru prima dată în Republica Moldova, dacă ea a fost publicată în Republica Moldova în decurs de 30 de zile de la data primei ei publicări peste hotare.

c) altor opere, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte...”

La art. 7 alin. 1 din LDADC se prevede că „operele literare, artistice și științifice pot fi exprimate în următoarele forme:

- a) scrisă (manuscris, text dactilografiat, partitură etc.);
- b) orală (interpretare publică etc.);
- c) imprimare audio sau video (mecanică, magnetică, digitală, optică etc.);
- d) de imagine (desen, schiță, pictură, plan, fotocadru etc.);
- e) tridimensională (sculptură, model, machetă, construcție etc.);
- f) în alte forme.”

Operele ocrotite de dreptul de autor se împart în două grupe mari:

a) *opere independente* – în cazul în care toate elementele formei sunt create de autor, fără o inspirație din alte opere. Caracteristic operelor independente este faptul că dreptul de autor asupra lor nu depinde de dreptul de autor al altor persoane,⁴⁰⁴ creatorul fiind în drept să beneficieze de calitatea sa de autor fără careva restricții sau impedimente de ordin procedural.

b) *opere dependente* – acele opere în care sunt folosite elemente ale altor opere, adică autorul la momentul creării unei opere preia unele componente a unei opere deja publicate.

În această ordine de idei, legiuitorul nu face diferențiere între operele independente și cele dependente, atribuind la categoria obiectelor dreptului de autor următoarele:

a) operele literare – la această categorie de opere legiuitorul moldav dă următoarele exemple: povestiri, eseuri, romane, poezii etc., spre deosebire de legiuitorul român, care prevede la art. 7 lit. a) „scrierile literare și publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile și orice alte opere scrise sau orale precum și programele pentru calculator.”⁴⁰⁵

Considerăm că sunt necesare de a fi incluse expres în LDADC a Republicii Moldova scrierile publicistice, conferințele, predicile, pledoariile, prelegerile, or acestea se subînțeleg prin expresia „și alte opere”?

b) programele pentru calculator care se protejează ca și operele literare;

c) operele științifice – legiuitorul nostru nu dă exemple concrete, dar probabil s-a referit la „comunicările, studiile, cursurile universitare, manualele școlare, proiectele și documentațiile științifice” exemplificate iarăși de legiuitorul român la art. 7 lit. b) din legea de reglementare a domeniului vizat.

d) operele dramatice și dramatico-muzicale, scenariile și proiectele de scenarii, libreturile, sinopsisul filmului;

e) operele muzicale cu sau fără text;

f) operele coregrafice și pantomimele;

g) operele audiovizuale – precum cine-, tele-, video filme, filme cu diapozitive etc.

h) operele de pictură, sculptură, grafică și alte opere de artă plastică. La această categorie de opere, legiuitorul român la art. 7 lit. g) din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, prevede o enumerare mai detaliată și anume „operele de artă grafică sau plastică, cum ar fi: operele de sculptură, pictură, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei și a metalului, desene, design, precum și alte opere de artă aplicată produselor destinate unei utilizări practice.”

⁴⁰³ Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe din 23.11.1994 invoca în acest sens *indiferent de cetățenia persoanei*... În viziunea noastră, nu se regăsește nici o legătură între cetățenie și necesitatea protecției dreptului de autor, legiuitorul procedând adecvat prin modificările adoptate.

⁴⁰⁴ Lupașcu L. Dreptul de autor în reglementarea legislației în vigoare. În: Revista națională de Drept, 2001, nr. 8, p. 17.

⁴⁰⁵ Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Monitorul Oficial al României nr. 60 din 26.03.1996

- i) operele de arhitectură, urbanistică și de artă horticola - schițe, planșe, machete și lucrări grafice ce formează proiecte de arhitectură etc.;
- j) operele de artă aplicată;
- k) operele fotografice și operele obținute printr-un procedeu analog fotografiei;
- l) hărțile, planșele, schițele și lucrările tridimensionale din domeniul geografiei, topografiei, arhitecturii și din alte domenii ale științei;
- m) bazele de date;
- n) alte opere.⁴⁰⁶

Obiectele dreptului de autor, reglementate prin prevederile LDADC pot fi exemplificative și nonexhaustive. În lista celor din urmă se admite extinderea dreptului de autor asupra unor creații de tipul interviului, scrisorilor la redacție, rapoartelor analitice etc.⁴⁰⁷

Fără a prejudicia drepturile autorului operei originale, de asemenea, se protejează prin dreptul de autor operele derivate și integrante la baza cărora stau una ori mai multe opere și/sau oricare alte materiale preexistente, și anume:

- Operele derivate sunt traduceri, adaptările, adnotările, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale operelor literare, artistice sau științifice, cu condiția că constituie rezultate ale creației intelectuale.
- Operele integrante sunt culegerile de opere literare, artistice sau științifice precum enciclopediile și antologiile, compilațiile altor materiale sau date, indiferent dacă sunt ori nu protejate, inclusiv bazele de date, cu condiția că, din considerentul selectării și sistematizării conținutului lor, constituie rezultate ale creației intelectuale.

Natura exclusivă a dreptului de autor impune autorului unei opere derivate respectarea a două condiții:

- Autorizarea folosirii operei preexistente de la autorul ei
- Respectarea dreptului la calitatea de autor a creatorului operei originale.⁴⁰⁸

Prin dreptul de autor, de asemenea, se protejează ca atare și o parte componentă ori un alt element al operei (inclusiv titlul sau personajele operei) care reprezintă în sine o creație intelectuală.

Toate cele enunțate sunt reconfirmate de către autorii autohtoni în opțiunea interpretării normelor de drept penal, în particular sub aspectul semnelor definitorii de blanchetă.⁴⁰⁹ În acest ultim context, autorii, făcând referire la cadrul normativ în vigoare citează că în aceste cazuri, protecția dreptului de autor se extinde asupra formei de exprimare și nu asupra ideilor, proceselor, metodelor de funcționare sau asupra concepțiilor matematice ca atare. Probabil legiuitorul moldav s-a inspirat din prevederile Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe a României, care la art. 9 prevede expres că „nu pot beneficia de protecția legală a dreptului de autor următoarele: ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile, conținute într-o operă, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare sau de exprimare.”

Totuși, autorul S. Brînză susține că Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe a Republicii Moldova necesită modificare, în sensul de a fixa în ea că protecția dreptului de autor, în special, și a dreptului de proprietate intelectuală, în general, se extinde și asupra

⁴⁰⁶ Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 2 02.07.2010, art. 7 alin. 2.

⁴⁰⁷ Barbăneagră A., Volcinschi V., Comentariu asupra încălcărilor dreptului de autor și a drepturilor conexe prin prisma noilor prevederi penale. În: Revista națională de Drept, 2008, nr. 10, p. 12.

⁴⁰⁸ Eminescu Y. Dreptul de autor. Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 95.

⁴⁰⁹ Barbăneagră A., Volcinschi V., op. cit., p. 12.

rezultatului (produsului) ideilor, proceselor, metodelor de funcționare sau asupra concepțiilor matematice, în cazul în care acesta îmbracă o așa formă de exprimare, încât devine perceptibil simțurilor.⁴¹⁰ Argumentele aduse de către profesorul S. Brînză le susținem pe deplin și ar fi: orice creație este de neconceput fără conceptul de idee sau fără un concept similar acesteia. În fapt, în devenirea sa, creația parcurge trei faze: alegerea ideii, concretizarea ideii alese și exprimarea ideii alese într-o formă concretă astfel ca să devină perceptibilă simțurilor.

Un alt argument ar fi: conform prevederilor LDADC folosirea ideilor dintr-o operă este licită, însă legiuitorul moldav nu a reglementat situația în care preluarea se extinde și la forma în care este îmbrăcată idea. În această ipoteză ar fi necesar și obligatoriu consimțământul expres al autorului operei originale.

Conform prevederilor art. 8 din LDADC, nu se extinde protecția dreptului de autor asupra:

- a) documentelor oficiale de caracter normativ, administrativ sau politic (legi, hotărâri judecătorești etc.), precum și asupra traducerilor oficiale ale acestora;
- b) simbolurilor de stat și a semnelor oficiale ale statului (drapelul, steme, decorații, semne bănești etc.);
- c) expresiilor folclorice;
- d) noutăților zilei și a diverselor fapte ce reprezintă o simplă informație.⁴¹¹

În literatura de specialitate se consideră că pentru a beneficia de protecție în contextul dreptului de autor, o operă trebuie să respecte trei condiții esențiale și anume:

- 1) Opera trebuie să fie originală (adică rezultatul unei activități creatoare a autorului);
- 2) Să îmbrace o formă concretă de exprimare (adică opera îmbracă forma de manuscris, schiță, tablou etc.);
- 3) Să fie susceptibilă de a fi adusă la cunoștința publicului.⁴¹² O operă este susceptibilă de aducere la cunoștință prin reproducere, distribuire, reprezentare sau orice alt mijloc.

Susținem pe deplin condițiile enumerate mai sus, deoarece prin dispozițiile LDADC (art. 5 al. 1), se face referință doar la două semne și anume: caracterul creativ și forma obiectivă de exprimare a operei. Nu se pune accentul, în mod eronat, pe faptul susceptibilității aducerii la cunoștința publicului larg. Prin aceasta, considerăm că măsurile legislative în domeniu ar trebui să opereze cu următoarele obiective:

- să asigure protecția dreptului de autor;
- să faciliteze accesul publicului la aceste opere;
- să garanteze autorilor o remunerație proporțională cu nivelul de utilizare a operelor lor.

Legiuitorul nostru nu pune accentul nici pe semnul originalității operei, lăsând fără mari deosebiri caracterul creativ al operei și originalitatea acesteia.⁴¹³ Considerăm necesară includerea în acțiune normativă anume a premisei originalității operei, deoarece după cum a zis A. Bertrand: „ Este originală creația care nu este o simplă reproducere a unei opere anterioare, ci care exprimă gustul, inteligența și priceperea autorului său”. Originalitatea, de fapt, este un criteriu subiectiv și relativ, autorul realizând opera în funcție de propria sa personalitate. Însă, nu trebuie să se confunde cu noutatea, deoarece anume originalitatea

⁴¹⁰ Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Monografie. Chișinău: USM, 2005, p. 494.

⁴¹¹ Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 139 din 02.07.2010.

⁴¹² Romițan C.R., Protecția penală a proprietății intelectuale. București: Editura C.H. Beck, 2006, p. 61.

⁴¹³ Volcinschi V., Chiroșca D., Originalitatea operelor de literatură, artă și știință – condiție sine qua non a protejabilității în dreptul de autor. În: Legea și viața, 2005, nr. 8, p. 8.

apare ca criteriu subiectiv, iar noutatea – ca criteriu obiectiv. Or, lipsa de noutate a unei creații nu determină lipsa caracterului original al operei.

Cu toate imperfecțiunile enumerate mai sus, Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe vine ca o încercare de a armoniza cadrul normativ național la standardele internaționale. Totuși, se impune necesară reevaluarea sistemului normativ sub aspectul terminologiei utilizate, includerii unor instituții noi, excluderii unor interpretări preluate din legislațiile altor state etc. Acest fapt ar permite garantarea drepturilor morale și patrimoniale ale autorilor de opere, precum și obținerea unei protecții eficiente a obiectelor dreptului de autor prin mijloacele de drept existente.

Referințe bibliografice:

1. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr.139 din 02.07.2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 191-193 din 01.10.2010. Data intrării în vigoare 01.01.2011.
2. Legea nr. 1459-XV din 14.11.2002 cu privire la difuzarea exemplarelor de opere și fonograme. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.11-13/42 din 31.01.2003.
3. Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Monitorul Oficial al României nr. 60 din 26.03.1996.
4. Hotărârea Guvernului nr. 89 din 10.02.2012 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la înregistrarea obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-37/114 din 17.02.2012.
5. Hotărârea Guvernului nr. 744 din 20.06.2003 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de producere, eliberare și aplicare a marcajelor de control pe exemplarele de opere și fonograme și Regulamentului cu privire la modul de înregistrare în Registrul de Stat al titularilor marcajelor de control. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 134/805 din 01.07.2003.
6. Hotărârea Guvernului nr. 641 din 12.07.2001 despre tarifele minime ale remunerației de autor. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 81-83/682 din 20.07.2001.
7. Hotărârea Guvernului nr. 774 din 13.08.1997 cu privire la taxele pentru servicii cu semnificație juridică în domeniul protecției obiectelor proprietății intelectuale. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58/625 din 04.09.1997.
8. Barbăneagră A., Volcinschi V. Comentariu asupra încălcărilor dreptului de autor și a drepturilor conexe prin prisma noilor prevederi penale. În: Revista națională de Drept, nr.10, 2008.
9. Beleu O., Vermeiuc L. Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală: Cum se protejează dreptul de autor și drepturile conexe în Republica Moldova (Biblioteca de proprietate intelectuală). Chișinău, 2014.
10. Brînză S. Infracțiunile contra proprietății intelectuale prevăzute la art.142 și art.143 din Legea României privind dreptul de autor și drepturile conexe. În: Revista națională de Drept, nr. 10, 2006.
11. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Monografie. Chișinău: USM, 2005.
12. Eminescu Y. Dreptul de autor. Ed. Lumina Lex, București, 1994.
13. Lupașcu L., Dreptul de autor în reglementarea legislației în vigoare. În: Revista națională de Drept, nr. 8, 2001.
14. Romițan C.R., Protecția penală a proprietății intelectuale. București: Editura C. H. Beck, 2006.
15. Volcinschi V., Chiroșca D. Originalitatea operelor de literatură, artă, și știință – condiție sine qua non a protejabilității în dreptul de autor. În: Legea și viața, nr. 8, 2005.
16. Интеллектуальная собственность. Краткий учебный курс. Под общей редакцией Н. М. Коршунова. Москва: Издательство НОРМА, 2006.